

За формою власності Васильків відноситься до приватновласницьких та церковних (монастирських – Автор) міст, тому що перебував у приватній власності Києво-Печерської Лаври.

Відповідно до Магдебурзького права місто належить до першої категорії міст, бо отримало Магдебургію від польського короля, а за третім литовським статутом 1588 року до привілейованих, що мали Магдебурзьке право.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у вивченні впливу наслідків надання Василькову Магдебурзького права на соціально-економічний розвиток міста, політичних та побутових стосунків у місті протягом 1586-1786 рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Спас П. Магдебурзьке право на Україні [XV-XVIIст.] // Наука і суспільство. – 1985. - №1, - с.43-44.
2. Сергій Шамрай. Місто Васильків (IX-XVIII вв.)// Історико-географічний збірник. Т.3, - К.,1929, - с.33-127.
3. Панькова С. „...назвали Сергієм на честь Дідуса» (Сергій Вікторович Шамрай)// Кучеренко М., Панькова С., Шевчук Г. Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського). – К., 2006.
4. Шамрай С. Місто Васильків (IX-XVIII вв.). – К.,1930.
5. Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. Том третий. 1544-1587. Санктпетербург. – 1848
6. ЦДІАУ в м. Києві, фонд 128, опис 1 грамоти, справа 1.
7. Евгений (Болховитинов). Описание Киево-Печерской лавры. – К., 1826.
8. Книга крепостная большая/ IP ЦНБ ім. В. Вернадського НАН України., - ф.217.
9. Очерки истории Киево-Печерской лавры и заповедника. – К., 1992.
10. Похилевич Л. Сказания о населённых местностях Киевской губернии. – К., 1864.
11. Андриевский . Васильков, таможня и городничие монахи.// Киевская Старина. – 1883, №1
12. Титов Ф.И. Киево-Печерская лавра, как ставропигиальный монастырь. – К.,1918.
13. ПСРЛ. – Т.2. Ипатьевская летопись. – М., 1962.
14. Полонська-Василенко Н. Історія України. В двох томах. – К., 1992, - т.2.
15. Історія держави і права України.- Х.,1993.

Бабич А.И. О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ ГОРОДУ ВАСИЛЬКОВУ МАГДЕБУРЗКОГО ПРАВА.

Освещено историю предоставления городу Василькову Магдебургского права.

Ключевые слова: город Васильков; Магдебургское право; Киево-Печерская лавра; князь; грамота; архимандрит; Мелетий Хребтович (Богуринский); король; Стефан Баторий; Сергей Шамрай; юридическое основание; рада; войт; мещане.

Exploring the history of granting the Magdeburg Rights to The Vasilkov City.

Key words: town Vasilkiv; the right of Magdebourg; Kiev-Pechersk Lavra; kinger ; letter; archemandriy ; Meletin Rhrebtovich(Bogurinskiy); king; Stephan Batoriyy; Sergiy Shamray; legal basic; counsil; voyt; petty bourgeoisie,

УДК 352.071 (477)

І.М. Панкевич

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Стаття присвячується проблемі ефективності функціонування місцевого самоврядування як важливого елементу становлення громадянського суспільства в Україні. Автор аналізує Конституцію України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» на предмет їх відповідності європейським стандартам.

Ключові слова: місцеве самоврядування, громадянське суспільство, європейські стандарти.

Найважливішим принципом політичної системи в Україні є влада народу. Згідно з Конституцією України, народ України – єдине джерело влади в Україні (ст.5 КУ), і влада повинна здійснюватися в його інтересах [1]. Народовладдя здійснюється в українській державі всією системою його органів – законодавчих, виконавчих, судових, контрольно-наглядових, а

.....
також системою органів самоврядування. Народний суверенітет є джерелом державного суверенітету. Останній обмежений лише обов'язком усіх державних органів дотримуватися основних, невідчужуваних прав людини. Шляхом свого волевиявлення народ має суверенне право встановлювати і змінювати форму державного правління, формувати державні органи, брати участь у реалізації їх повноважень, вирішенні питань громадського та державного життя. Державна влада, встановлена шляхом волевиявлення народу, вважається найбільш легітимною, тобто такою, яка відповідає ідеалам, що склалися в суспільстві. Розрізняють дві основні форми реалізації народовладдя – безпосередню і представницьку (сформовані народом виборні органи державної влади та місцевого самоврядування).

Всебічний розвиток місцевого самоврядування є однією з найважливіших ознак будь-якої демократичної держави. Україна – суверенна та незалежна, демократична, правова держава, в її Конституції проголошується: «В Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування» [2]. У кожній державі, залежно від особливостей її устрою, історичних, національних, географічних та інших особливостей, місцеве самоврядування має специфічну форму. Тому загальне поняття місцевого самоврядування, як це в свій час відзначив німецький учений українського походження Юрій Панейко, можна сформулювати тільки шляхом індукції, емпірично узагальнюючи правові форми самоврядування в окремих державах [3].

Проте сьогодні, коли загальнотеоретичні положення про місцеве самоврядування більш-менш сформулювалися і знайшли своє відображення в Європейській Хартії місцевого самоврядування, до якої приєдналась і Україна [4], його суть зводиться, як правило, до гарантованого державою права територіальної спільноти громадян і органів, які вони обирають, вирішувати самостійно усі питання місцевого значення, діючи в межах Конституції і законів відповідної держави. Таке розуміння місцевого самоврядування віднайшло своє відображення в Конституції України (стаття 140), а також у чинному сьогодні Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [5], відповідно до якого місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право і реальна можливість територіальної громади – жителів села або добровільного об'єднання в сільську общину жителів декількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Зрозуміло, що згадане визначення місцевого самоврядування не вичерпує змісту цього суспільно-політичного явища, а тому не зводиться тільки до гарантованого державою права територіальних громад та їх органів самостійно вирішувати якусь частину публічних справ. Говорячи про місцеве самоврядування, не слід забувати основоположного принципу здійснення влади в державі, що бажає стати правовою, суть якого зводиться до того, що в державі встановлюється децентралізована система управління, закріплюються інші (ніж в умовах централізації і концентрації влади) основи взаємовідносин центру та територій, центральних та місцевих органів влади. Ці взаємовідносини повинні будуватися не на принципах жорсткої субординації, а на принципах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності (автономії) місцевих органів влади. Бо коли держава знищує в собі всі сліди місцевого самоврядування, вона неминуче працює на власне зникнення. Завдяки жорсткій централізації, можна добитися тільки деякого порядку, підтримати в соціальному організмі роль «адміністративної дрімоти», а щоб рухатися вперед, здійснювати реформи, «глибоко розворушити суспільство або придати йому швидкий хід», для цього потрібно включити в цей процес все населення, зокрема шляхом розвитку місцевого самоврядування [6]. Ці слова, сказані майже сто років тому назад, є й сьогодні актуальними.

Відповідно до Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Тобто територіальні громади та органи місцевого самоврядування є основними елементами організаційного механізму, який забезпечує здійснення основних функцій і повноважень місцевого самоврядування. Проте система місцевого самоврядування в Україні територіальними громадами та органами місцевого самоврядування не вичерпується. Як окремі її елементи Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» називає також сільського, селищного, міського голову, а також органи самоорганізації населення. Що стосується міст із районним поділом, то там, за рішенням територіальної громади міста або міської ради, можуть створюватися ще й районні та

міські ради, а останні мають право створювати свої виконавчі органи. Основними формами безпосереднього волевиявлення територіальних громад, спрямованими на забезпечення здійснення ними самоврядування в межах Конституції і законів України, є місцеві вибори, референдуми, загальні збори громадян за місцем їх проживання, а також місцеві ініціативи, громадські слухання та ін.

Відповідно до Конституції України (статті 71, 141), до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають строком на чотири роки відповідно сільського, селищного та міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях.

Другою, не менш важливою формою безпосереднього волевиявлення територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування є прийняття рішень з питань, які належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування, тобто на місцевому референдумі. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України та законами України до компетенції місцевого самоврядування, рішення, прийняті місцевими референдумами, є обов'язковими до виконання і мають юридичну силу більшу, ніж рішення рад, їх виконавчих органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Важливою формою безпосереднього волевиявлення територіальної громади є збори громадян. Предметом загальних зборів громадян є, по-перше, створення, з дозволу відповідної ради, органів місцевої самоорганізації населення – будинкових, вуличних, квартирних, дільничих комітетів мікрорайонів та вирішення інших питань по керівництву цими органами. По – друге – попереднє обговорення проектів рішень рад і їх виконавчих органів, заслуховування звітів та інформацій сільського, селищного, міського Голови, керівників підприємств, установ та організацій, які належать до комунальної власності територіальної громади, та обговорення питань, пов'язаних із залученням членів територіальної громади до виконання робіт по благоустрою населення, які стосуються внутрішніх питань самоорганізації територіальної громади, її членів (виконання громадських робіт, самооподаткування, збір благодійних внесків і т.п.), прийняті відповідно до чинного законодавства, є обов'язковими для виконання органами територіальної самоорганізації населення, окремими членами територіальної громади. Рішення загальних зборів громадян, які містять звернення чи пропозиції до відповідних рад і їх виконавчих органів, посадових осіб, керівників підприємств, повинні бути розглянуті останніми у встановлені законом терміни.

Важливим елементом системи місцевого самоврядування взагалі і системи його органів зокрема є виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у випадку їх створення) рад – виконавчі комітети, відділи управління й інші створені цими радами органи. Згідно з чинним законодавством, ці виконавчі органи підконтрольні і підзвітні відповідним радам, що відповідає вимогам статті 3 Європейської Хартії місцевого самоврядування [7]. Основні функції виконавчих органів – виконавча (організація виконавчих рішень відповідної ради) та розпорядча (самостійний розгляд і вирішення питань, які належать до компетенції місцевого самоврядування).

Важливою рисою місцевого самоврядування взагалі, його органів і посадових осіб зокрема є їх правова самостійність (автономія), зміст якої полягає в тому, що місцеве самоврядування, його органи мають власні повноваження, визначені Конституцією і законами. Відповідно до Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», органи самоврядування є юридичними особами і наділяються двома окремими групами повноважень: власні (самоврядні) повноваження, в межах яких органи місцевого самоврядування діють самостійно і несуть відповідальність за свої дії перед законом; окремі повноваження органів державної виконавчої влади, делеговані законом органам місцевого самоврядування, в здійснення яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади

Щодо повноважень сільських, селищних, міських рад, то за своїм характером вони є самоврядними і поділяються на три групи: організація роботи ради; формування органів ради та контроль за їхньою діяльністю; безпосереднє вирішення питань, які належать до компетенції місцевого самоврядування. До першої групи відносяться такі питання, як визначення,

.....
відповідно до закону, кількості депутатів ради, затвердження регламенту і плану роботи ради і т.д. До другої групи відносяться такі повноваження: створення і ліквідація постійних та інших комісій ради, обрання голів комісій, створення виконавчого комітету, визначення його чисельності, затвердження персонального складу, внесення змін у склад виконкому та його розпуск, затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського Голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, коштів на її утримання; заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення та звільнення їх керівників, заслуховування звітів сільського, селищного, міського Голови про діяльність виконавчих органів ради, прийняття рішень про недовіру Голові та дострокове припинення його повноважень; відміна рішень виконавчих органів ради, що не відповідають Конституції і законам України, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень та ін. До третьої групи виключних повноважень сільських, селищних, міських рад входять: затвердження програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, затвердження звіту про виконання відповідного бюджету; встановлення місцевих податків та зборів, розмірів їх ставок у межах, встановлених законом; затвердження позабюджетних (у тому числі валютних) коштів, затвердження положень про ці кошти; прийняття рішень про випуск місцевої позики, отримання позик з інших місцевих бюджетів, а також передачі коштів з відповідного місцевого бюджету; прийняття рішень про відчуження, згідно з законом, комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також списку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації, визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності, прийняття рішень щодо передачі іншим органам окремих повноважень по управлінню майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, встановлення меж цих повноважень та умов їхньої реалізації; вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин та ін.

Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, по-перше, визначаються стосовно окремих галузей місцевого господарського та соціально-культурного розвитку і, по-друге, поділяються на власні та делеговані. Основними галузями місцевого господарського та соціально-культурного розвитку є: планування та облік, бюджет, фінанси і ціни; управління комунальною власністю; житлова-комунальне господарство, побутове, торговельне обслуговування, громадське харчування; транспорт та зв'язок; будівництво, освіта, охорона здоров'я, культура, фізкультура та спорт; земельні відносини і охорона довкілля; соціальний захист населення; зовнішньоекономічна діяльність; забезпечення законності, правопорядку; захист прав, свобод та законних інтересів громадян; оборонна робота та ін.

Охоплення виконавчими органами сільських, селищних, міських рад такого широкого кола питань забезпечується тим, що їх повноваження включають як ті, що безпосередньо впливають з колективних потреб відповідних територіальних громад, так і окремі повноваження органів державної виконавчої влади, делеговані законом цим органам. Так, наприклад, відповідно до статті 29 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виконавчі органи сільських, селищних, міських рад керують у межах, установлених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних адміністративно-відповідальних одиниць. Що ж стосується розміщених на території цих адміністративно-територіальних одиниць підприємств, установ та організацій державної власності, то виконавчі органи лише затверджують у встановленому порядку кандидатури на посади керівників цих підприємств, установ та організацій. Такий характер повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування дозволяє об'єднувати в їх діяльності вирішення питань місцевого та державного значення, забезпечувати комплексний розвиток відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях сільський, селищний, міський Голова, який безпосередньо обирається населенням і є головною посадовою особою на даній території. Крім того, що більшу частину питань, віднесених до компетенції місцевого самоврядування, Голова вирішує разом із радою, він має також і ряд повноважень, які виділяють його як самостійний елемент системи місцевого самоврядування. Наприклад, сільський, селищний, міський Голова призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що перебувають у комунальній власності територіальної громади, є розпорядником бюджетних та

.....
позабюджетних коштів, представляє територіальну громаду, раду, її виконавчий комітет у стосунках з державними та іншими органами місцевого самоврядування.

Свої повноваження мають повноваження районних у містах рад та їх виконавчих органів, а також районних (сільських районів) та обласних рад. Районні ради в містах та їх виконавчі органи здійснюють управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, які належать до комунальної власності територіальних громад районів у містах, формують, затверджують, виконують бюджети та контролюють їхнє виконання.

Характер повноважень районних та обласних рад зумовлений, перш за все, тим, що вони представляють загальні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, розміщених у районі, області, проте не мають своїх власних виконавчих органів (виконавчих комітетів, відділів та управлінь). У зв'язку з цим повноваження районної, обласної ради в законі діляться на дві групи: ті, що вирішуються радою на її пленарних засіданнях, а також ті, які рада повинна делегувати відповідній районній, обласній державній адміністрації. Цим же законом передбачено, що районні, обласні ради можуть здійснювати також повноваження, передані їй сільськими, селищними, міськими радами. Оскільки районні, обласні державні адміністрації, відповідно до статті 118 Конституції України, повинні виконувати повноваження, які делегують їм районні, обласні ради, останні не тільки приймають рішення про делегування місцевим державним адміністраціям своїх окремих повноважень, але й мають право вимагати звіти Голови адміністрацій, їхніх заступників, керівників управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій при здійсненні делегованих їм радою повноважень, а також приймати рішення про недовіру Голові відповідної місцевої адміністрації.

Серед тих питань місцевого самоврядування, які районна, обласна рада повинна вирішувати безпосередньо, слід звернути увагу на такі, як затвердження програми соціально-економічного та культурного розвитку району, області, цільових програм з інших питань, а також відповідно районного, обласного бюджету, розподіл переданих із державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення, управління об'єктами комунальної власності, що забезпечують суспільні потреби територіальних общин сіл, селищ, міст та інші питання.

Важливою гарантією місцевого самоврядування є також і його матеріально-фінансова автономія, суть якої полягає в праві володіння, користування та розпорядження об'єктами комунальної власності, а також власними коштами, достатніми для здійснення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Відповідно до Конституції України, матеріально-фінансову базу місцевого самоврядування складає рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних общин сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, які знаходяться в управлінні районних та обласних рад. Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» розвиває та конкретизує конституційні принципи матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування, закріплює самостійність місцевих бюджетів, принципи їх формування. Доходи місцевих бюджетів формуються як за рахунок місцевих податків та зборів, інших власних джерел, так і закріплених за ними окремих загальнодержавних податків, що встановлюються окремим законом. При цьому держава гарантує органам місцевого самоврядування дохідну базу, яка дає можливість збалансувати бюджети, достатні для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. Функції по збалансуванню бюджетів місцевого самоврядування покладаються на районні та обласні ради.

Місцеве самоврядування є невід'ємним елементом громадянського суспільства. Це означає, що в міру становлення громадянського суспільства в Україні будуть виникати нові передумови для подальшого розвитку місцевого самоврядування, посилюватися його економічні, юридичні, політичні, соціальні гарантії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради України – 1996. – С.141.
2. Конституція України// Відомості Верховної Ради України – 1996. – С.141.
3. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. – Мюнхен, 1963. – С. 12.
4. Відомості Верховної Влади України. – № 38. – ст. 249.

5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»//Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – ст. 170 (з наступними змінами).
6. Яценко А. Теория федерализма. Опыт синтетической теории права и государства. – Юрьевъ, 1912. – С 372-374.
7. Європейська Хартія місцевого самоврядування. – Київ, 1996.

И.М. Панкевич МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ – СУЩЕСТВЕННЫЙ ЭЛЕМЕНТ СТАНОВЛЕНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УКРАИНЕ

Статья посвящается проблеме эффективности функционирования местного самоуправления как важного элемента становления гражданского общества в Украине. Автор анализирует Конституцию Украины, Закон Украины «О местном самоуправлении в Украине» на предмет их соответствия европейским стандартам.

Ключевые слова: местное самоуправление, гражданское общество, европейские стандарты.

I.M. Pankevich LOCAL GOVERNMENT AS ESSENTIAL ELEMENT OF THE FORMATION OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

The article is dedicated to the problem of the effectiveness of the function in Ukraine of the self – government as a important element of the civil society. The author of the article is analyzing the Constitution of Ukraine, the Law «About the self – government in Ukraine» according to the European standards.

Keywords: self – government, civil society, European standards.

УДК 373.3.014.2: 94(477) «18/19»

Л.С. Задворняк

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗЕМСТВ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Дана стаття присвячена висвітленню просвітницької діяльності земств на території України в другій половині XIX – на початку XX століття. Зокрема, відновлення та поширення надбань культури, становлення вітчизняного господарства, піднесення національної свідомості, розвитку місцевого самоврядування.

Ключові слова: Земства, просвіта, культура, освіта, самоврядування.

Вдосконалення місцевого самоврядування в сучасній Україні зумовлює інтерес до вивчення світового і вітчизняного досвіду у цій сфері діяльності. Використання творчої сили місцевого самоврядування у розбудові держави сприяє гармонійному поєднанню історичних традицій суспільного розвитку й новаторських форм громадського буття, консолідації суспільства, подоланню у ньому споживацьких тенденцій, перетворенню громадянина з інертного спостерігача суспільних процесів на їх активного учасника.

Важливе місце в історії становлення та розвитку місцевого самоврядування в другій половині XIX – на початку XX століття займала діяльність земств, одним із важливих напрямків яких була просвітницька робота.

Перші наукові дослідження проблеми даного питання присвячені визначенню завдань земств та доцільності поширення земського самоврядування. Тут окреслилися дві позиції. Першу представляли дослідники ліберального спрямування, які у земському самоврядуванні бачили дійовий засіб суспільно-політичної та економічної модернізації Росії за європейськими зразками, наполягали на самостійності земств у вирішенні місцевих господарських та культурно-просвітницьких завдань.

М.П.Драгоманов, поділяючи погляди ліберальних дослідників, виступав за доцільність використання земств для захисту національних прав українців на основі “державно-земської автономії” та одним із перших порушив питання про хибність зволікання із введенням земств у Правобережній Україні. [1]

Позитивно оцінювали земську діяльність історики-економісти кінця XIX – початку XX ст. Історію розробки земської реформи 1911 р. досліджували Б.Веселовський та А.Шингарьов. Земська допомога господарському розвитку села під час Столипінської аграрної реформи знайшла висвітлення у статтях В.Мавричева, П.Шимановського. [2]

Протилежну позицію - консервативно-імперську – представляли монархічно налаштовані історики, які наголошували на недоцільності запровадження в країні будь-яких